

Dirk Frederik van Esveld (1848-1912)

Veterinair
verleden

Dirk Frederik van Esveld werd op 2 oktober 1848 in Amersfoort geboren, waar zijn vader 'stadsbaas' (gemeente-architect) was. In 1865 legde hij met goed gevolg het toelatingsexamen af aan de Rijksveeartsenijschool te Utrecht. Tegelijkertijd slaagde hij voor het vergelijkend examen voor een plaatsing als militair leerling aan deze opleiding. Er waren toen in totaal slechts 35 studenten. Tijdens zijn studententijd was hij zeer actief. Hij behoorde tot de oprichters van de studentenvereniging 'Absyrtus', die 1 november 1865 tot stand kwam. Later was hij hiervan voorzitter en daarna bibliothecaris. In 1869 werd hij met lof tot veearts bevorderd. Nadat hij na een half jaar ook voor de militaire opleiding was geslaagd, werd hij tot paardenarts derde klasse (tweede luitenant) benoemd met als standplaats Utrecht. In 1876 werd hij bevorderd tot paardenarts tweede klasse en in

1877 benoemd tot leraar aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda. Zijn taak bestond uit het behandelen van zieke paarden, het keuren van het voeder, het keuren van vlees voor de garnizoenen en het geven van onderwijs. Dit laatste betrof paardenkennis en hoefbeslag. Hieraan herinneren zijn bijdragen aan de eerste twee edities (1885 en 1895) van Schimmels *Handleiding tot de paardenkennis voor de cadetten der cavalerie en artillerie*.

Hoewel men reeds in 1876 pogingen had ondernomen om Van Esveld als assistent bij de Rijksveeartsenijschool aan te trekken, is dit toen niet gelukt vanwege bezwaren van de kant van het Departement van Oorlog. In 1881 werd hij gevraagd leraar te worden aan de Rijksveeartsenijschool te Utrecht. Dit was geen sinecure, daar hij in de volgende vakken onderwijs moest geven: anatomie, heekkundige ontleedkunde, embryologie, teratologie, exterieur, raskennis en gezondheidsleer. Aanvankelijk ging zijn persoonlijke belangstelling uit naar de anatomie en de voeding van het paard, later naar de keuring van slachtvee en vlees en de oprichting van abattoirs. Juist op dit laatste terrein zou Van Esveld door publicaties, voordrachten en adviezen een grote bijdrage leveren ter verbetering van de volksgezondheid.

In opdracht van de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde stelde hij samen met zijn vriend de apotheker en leraar L.J. van der Harst, een onderzoek in naar de praktijk van de vleeskeuring in Nederland en de in de verschillende gemeenten bestaande verordeningen. Hun in 1894 gepubliceerd rapport *De keuring van vee en vleesch in Nederland* bracht grote wantoestanden aan het licht. Het had tot gevolg dat de gemeentebesturen eindelijk ernst gingen maken met een verantwoorde vleeskeuring en betere slachtinrichtingen. Mede dankzij de grote inzet van Van Esveld is men er na een jarenlange strijd tussen belangengroepen in geslaagd om in 1901 een abattoir in Utrecht van de grond te krijgen. Ook andere gemeenten (Oss, Roermond en Zeist) wonden zijn adviezen in.

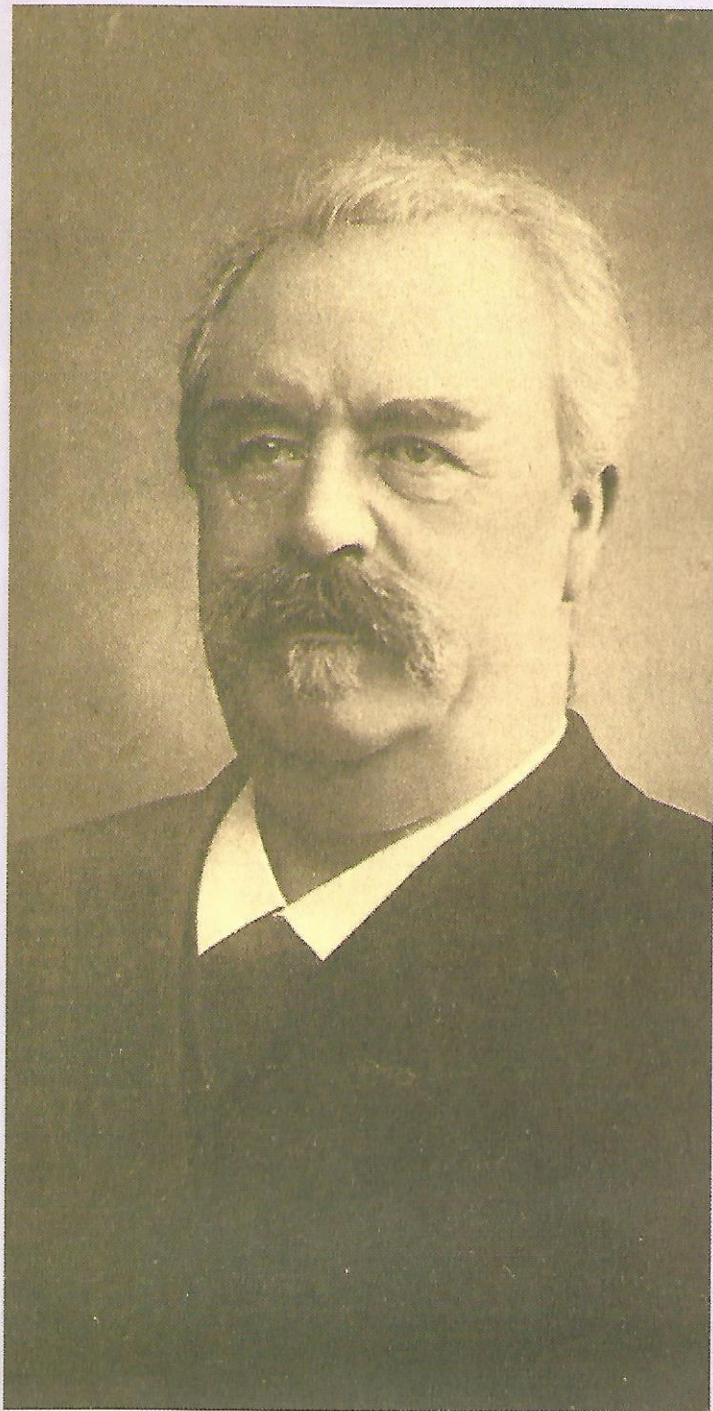
Voor de Maatschappij ter Bevordering van de Veeartsenijkunde is hij van grote betekenis geweest: vice-voorzitter (1882-1887), voorzitter (1888-1894), penningmeester (1897-1911) en bibliothecaris (1893-1912). Bij de organisatie van het negende internationale veeartsenijkundig congres (1909) heeft hij als penningmeester een belangrijke rol gespeeld. In 1910 werd hij dan ook tot erelid van de Maatschappij benoemd. Ook voor het *Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Veeteelt* heeft hij zijn sporen verdiend. Als redacteur heeft hij 24 jaar lang het voortouw genomen. Ook als er weinig kopij was, slaagde hij erin om het blad op tijd te laten verschijnen. Tussen 1876 en 1912 verschenen er van zijn hand negen artikelen en ruim 500 referaten. Daarnaast publiceerde hij ook regelmatig in andere vaktijdschriften.

Naast het vaak moeizame redactionele werk heeft hij een register samengesteld over de eerste 36 delen van het Tijdschrift. Hiertoe maakte hij indexen op auteur, onderwerp, op namen van zes categorieën van personen die in het tijdschrift voorkomen en op activiteiten van onder andere de Maatschappij voor Veeartsenijkunde, de Rijksveeartsenijschool, de militair-veterinaire dienst en het Veeartsenijkundig Staatstoezicht. Het maken van dit register, dat in 1911 gepubliceerd werd, had hem vier jaar gekost.

Van Esveld was een warme persoonlijkheid, die altijd zeer geïnteresseerd was in het wel en wee van zijn studenten. Hij volgde hun vorderingen in de studie nauwlettend en als er leerlingen achterbleven, nam hij ze bij zich en gaf hen extra les. Zijn heldere colleges werden zeer op prijs gesteld. De inhoud ervan is bewaard gebleven in de collegedictaten van verschillende hand die aanwezig zijn in de Bibliotheek van de Faculteit. Hij droeg de vereniging 'Absyrtus' een warm hart toe, wat leidde tot het erevoorzitterschap van dit studentengezelschap.

Van Esveld had een passie voor het verzamelen van boeken en met name van Nederlandse geschriften op veeartsenijkundig gebied. Door zijn toedoen kreeg de Maatschappij de beschikking over een nagenoeg complete verzameling van in Nederland of Nederlands-Indië verschenen of door Nederlandse dierenartsen geschreven veterinaire publicaties. Deels kwam deze tot stand door schenkingen naar aanleiding van zijn oproep bij de in het *Tijdschrift* gepubliceerde lijsten van het binnengekomen materiaal, deels ook dankzij zijn speurzinn. Volgens de in 1903 door hem gepubliceerde catalogus bestond deze collectie uit meer dan 2500 titels. Toen de zorg voor de bibliotheek na zijn dood ging tanen, is de hele verzameling overgedragen aan de Rijksveeartsenijschool. Het lag voor de hand dat Van Esveld belast werd met de zorg voor de bibliotheek van de Rijksveeartsenijschool nadat directeur-bibliothecaris Wirtz in 1908 afgetreden was.

Hoewel Van Esveld geen briljant geleerde was, wist hij door zijn altruïstische instelling en aimabele persoonlijkheid een grote bijdrage te leveren aan het aanzien van het beroep van dierenarts. Zo was hij onder andere ook actief op het gebied van

de dierenbescherming en daarmee droeg hij bij aan de sociale emancipatie van het veterinaire beroep. Hij propageerde maatregelen voor het vervoer en voor het doden van slachtvee. Mede dankzij zijn inspanning werd het bedwelmen van alle slachtdieren verplicht. Ook buiten de veterinaire kring was Van Esveld een geziene figuur; hij was lid van het 'Provinciaal Utrechts Genootschap van Kunsten en Wetenschappen', de 'Gezondheidscommissie te Utrecht', het 'Genootschap voor Melkkunde' en corresponderend lid van de 'Geneeskundige Raad van Gelderland en Utrecht'.

Buiten het veterinaire onderwijs vervulde hij onderwijstaken als lid van de 'Examencommissie voor aktes in het middelbaar en lager onderwijs in de land- en tuinbouwkunde en houtteelt' en als lid en secretaris van de 'Examencommissie voor het diploma van hulpeurmeester van vee en vleesch'; ook heeft hij gedurende enige jaren een bijdrage geleverd aan het hoger landbouwkundig onderwijs dat aan de Rijksuniversiteit te Groningen gegeven werd.

Eén van zijn liefhebberijen was het maken van wandeltochten in binnen- en buitenland. Tijdens deze tochten maakte hij in het bijzonder studie van planten, die als voeder-, vergif- of artsenijsplanten van belang waren voor de landbouwhuisdieren.

Gedurende zijn hele werkzame leven heeft Van Esveld zich ingezet voor de sociale verheffing van het veterinaire beroep. Op talloze manieren heeft hij getracht om de maatschappij te doordringen van het maatschappelijk nut van de diergeneeskunde.

Zijn verdiensten werden erkend door benoemingen tot respectievelijk Ridder (1908) en Officier (1911) in de Orde van Oranje-Nassau.

Nadat hij op zaterdagmorgen 24 februari 1912 nog college had gegeven, overleed hij de dag daarop aan een hartaanval. De herinnering aan deze belangrijke 'voorganger' wordt levendig gehouden door het 'D.F.van Esveld-Fonds', een fonds gevormd door bijdragen van heel veterinaire Nederland, dat in 1913 tijdens een bijzondere Algemene Vergadering van de Maatschappij is ingesteld met als oorspronkelijk doel 'voor wetenschappelijke arbeid op veeartsenijkundig gebied' een gouden medaille beschikbaar te stellen.

Geraadpleegde literatuur:

- Koolmees PA. 'Dirk Frederik van Esveld (1848-1912) en zijn betekenis voor de vleeskeuring in Nederland'. *Argos*, 1991; nr. 4: 97-102.
- Koolmees PA. 'Dirk Frederik van Esveld. De maatschappelijke betekenis van een veelzijdig veterinaire'. In: LJ Dorsman (red.), *Beroep op de Wetenschap. Utrechtse geleerden tussen beroep en samenleving*. (Utrecht 1999). 121-135.
- Offringa C. 'Van Esveld'. *Van Gildestein naar Uithof*. dl 1 (Utrecht 1971) 195-196.
- Plaats, JD van der 'In memoriam D.F.van Esveld'. *Veterinaire Studenten Almanak* 1913. (Utrecht 1912) ix-xx.
- Schimmel WC. 'D.F. van Esveld †'. *Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Veeteelt*, 1912; 39: 223-231.

Deze rubriek wordt verzorgd door leden van het Veterinair Historisch Genootschap.

A. Mathijssen en E.P. Oldenkamp